

Development of a curriculum for endoscopy nurse education in Iran

Adibi P¹, *Shahriari M², Doosti Irani M³

1- Professor of Medicine, Reaserch Digestive Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran.

2- Associate Professor, Nursing and Midwifery Care Research Center, Faculty of Nursing and Midwifery, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran, (**Corresponding author**)

Email:shahriari@nm.mui.ac.ir

3- Assistant professor, Faculty of Nursing and Midwifery, Shahrekord University of Medical Sciences Shahrekord, Iran.

Abstract

Introduction: Nursing as a discipline and a profession is following to meet the needs of clients in clinical settings. The nurse participation and cooperation in the programs of diagnostic and therapeutic endoscopy has not been recorded in Iran. On the other hand, health care system needs to provide specialized care for patients under endoscopy. The aim of this study was to develop a professional curriculum for endoscopy nurse education in Iran.

Method: This was a study to approve the content and curriculum for endoscopy nurse education in Iran using the Delphi method. This study carried out in three phases; a review of the literature on endoscopy nursing courses and training program in the world; assessment of expert groups and individuals associated with gastrointestinal endoscopy; and finally, a consensus on the curriculum of nursing endoscopy and its implementation.

Results: Based on the endoscopy nurse training needs, eight priorities for education endoscopy nurse including theory, practical, and clinical professional was determined. Total hours of training were 210 hours, including 140 hours for theoretical and practical courses and 70 hours of clinical training. Different strategies were used to teach the theoretical and practical subjects. For theoretical teaching, lectures, group work, and self-learning were applied. Role Playing and simulation were used for practical training; and for clinical training, endoscopy clinical practice settings were determined.

Conclusion: This training program was based on a participant survey on the digestive endoscopy and educational needs. This educational curriculum involved learning different areas of knowledge, attitudes, and skills for nurses to train caring of patients undergoing gastrointestinal endoscopy through an inter-professional education program. These special nursing educational programs can be contributed to the professional development of Iranian nurses.

Keywords: endoscopy, nursing endoscopy, education curriculum, Iran.

Received: 1 September 2015

Accepted: 14 January 2016

طراحی و تدوین برنامه آموزشی پرستاری آندوسکوپی در ایران

پیمان ادیبی^۱، *محسن شهرداری^۲، مهری دوستی ایرانی^۳

۱- استاد، فوق تخصص گوارش، مرکز تحقیقات گوارش، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران.
۲- دانشیار، دکتری تخصصی پرستاری، مرکز تحقیقات مراقبت‌های پرستاری و مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران
(نویسنده مسئول)
پست الکترونیکی: shahriari@nm.mui.ac.ir
۳- استادیار، دکتری تخصصی پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، شهرکرد، ایران.

نشریه آموزش پرستاری دوره ۵ شماره ۱ فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۵، ۴۳-۳۸

چکیده

مقدمه: پرستاری به عنوان یک رشته علمی و یک حرفه بدنبال برآورده ساختن نیازهای مددجویان در محیط‌های بالینی و در سطح کلان در عرصه جامعه می باشد. با توجه به اینکه در زمینه مشارکت و همکاری پرستاران در برنامه های درمانی و تشخیصی آندوسکوپی سیستم گوارش تاکنون در کشور ما اقدامی نشده است و از طرف دیگر سیستم های بهداشتی و درمانی، به ارائه مراقبت تخصصی از افراد تحت آندوسکوپی نیاز دارد. هدف از این مطالعه تدوین و اجرای یک برنامه آموزشی دوره کوتاه مدت پرستاری حرفه ای آندوسکوپی سیستم گوارش است.

روش: این مطالعه یک تحقیق به روش دلفی به منظور ایجاد توافق در باره محتوا و برنامه آموزشی پرستاری آندوسکوپی است که در سه مرحله انجام گرفت. با مرور بر متون در باره دوره ها و برنامه های آموزشی مربوط به پرستاری آندوسکوپی در دنیا و نیاز سنجی از گروه متخصص و افراد مرتبط با آندوسکوپی گوارشی و در نهایت توافق و اجماع بر روی برنامه و محتوای آموزشی پرستاری آندوسکوپی به عمل آمد و برنامه اجرا گردید.

یافته ها: بر اساس شناسایی نیازهای آموزشی پرستاران آندوسکوپی، هشت حیطه آموزشی برای تربیت پرستار آندوسکوپی تعیین گردید. این دوره آموزشی ۲۱۰ ساعته شامل ۱۴۰ ساعت کلاس تئوری تخصصی و عملی و ۷۰ ساعت کارآموزی بود. از استراتژیهای مختلف یادگیری نظری و عملی استفاده و مباحث بصورت ارایه سخنرانی، کار گروهی و خود یادگیری ارایه گردید. آموزش عملی بالینی بصورت نمایش علمی و استفاده از شبیه سازی و آموزش در محیط های بالینی دارای واحدهای آندوسکوپی گوارش بود.

نتیجه گیری: این برنامه آموزشی بر اساس نظرسنجی از دست اندرکاران آندوسکوپی گوارش و نیازهای تعیین شده به منظور ارتقای دانش، نگرش و عملکرد پرستاران از طریق یک برنامه آموزشی بین حرفه ای انجام گردید. علاوه بر این اجرای چنین برنامه های تخصصی پرستاری می تواند به رشد و توسعه حرفه ای نیز کمک نماید.

کلید واژه ها: آندوسکوپی، پرستاری آندوسکوپی، برنامه آموزشی، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۲۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۶/۱۰

مقدمه

پرستاران به عنوان یکی از اعضای تیم سلامت در تماس مستقیم با مددجویان و بیماران هستند و نقشهای متعددی در نظام ارایه خدمات سلامت نظیر نقش آموزشی، پژوهشی، مشاوره‌ای، حمایتی، پژوهشی و هماهنگ کننده برعهده دارند. پرستاری به عنوان یک رشته علمی و یک حرفه بدنبال برآورده ساختن نیازهای مددجویان در محیط های بالینی و در سطح کلان در عرصه جامعه می باشد. امروزه بیش از پیش نقش پرستاران آموزش دیده در سیستم بهداشتی- درمانی مشخص گردیده است. پرستاران با همکاری سایر افراد تیم سلامت، در جهت فراهم نمودن بهترین شرایط مطلوب و ایمن برای ارایه خدمت به بیماران می باشند (۲،۱) و لذا همه اعضای مشارکت کننده در تیم سلامت، نقشی حیاتی در موفقیت انجام تکنیک ها و رویه های بالینی دارند (۳).

همراه با تحول در علوم و پدیدار شدن فناوری های جدید و ظهور ابزارها و دستگاههای جدید، نیاز به کسب دانش و مهارت لازم برای به کار بستن بهینه آنها را داشته و این خود منجر به پدیدار شدن نیازهای جدیدی می شود (۴). امروزه بکار بستن تکنیک های تشخیصی نظیر آندوسکوپی گوارش، نه تنها به تشخیص بهتر و دقیق تر اختلالات گوارشی کمک نموده است، بلکه برای اقدامات درمانی و حتی پیشگیری هم کاربرد دارد. پرستار به عنوان یک عضو تیم درمانی دارای نقش بسیار مهمی در اجرای این تکنیک دارد (۴).

پرستاران به عنوان افراد در خط اول ارایه مراقبت می باشند و مشارکت پرستار در انجام آندوسکوپی پرستاری به عنوان یکی از حیطه های تخصصی پرستاری مستلزم گذرانیدن دوره های آموزش تئوری و عملی تخصصی دارد (۶). از این رو، نیاز به برنامه ریزی آموزشی مدون و مشخص دارد تا ضمن رسیدن به اهداف برگزاری این دوره های آموزشی، نیاز جامعه در خصوص دریافت خدمات مناسب و هم منطبق با استانداردهای موجود در مراقبت از افراد تحت آندوسکوپی دستگاه گوارش باشند (۵،۶).

افرادی که در واحدهای آندوسکوپی گوارش به عنوان پرستار آندوسکوپی ایفای نقش می نمایند وظایف متعددی به عهده دارند. انجام همه این اعمال توسط این افراد، نیازمند دانش کافی درباره آناتومی، فیزیولوژی، بافت شناسی و اصول استریل کردن می باشد. بسیاری از انجمن های معتبر بین المللی دنیا کار در واحد آندوسکوپی را تا حد یک تخصص بالا برده اند و اقدام به تشکیل و برگزاری دوره پرستاری آندوسکوپی گوارش در مراکز و دانشگاه های مختلف دنیا نظیر دانشگاه کینگ کالج انگلیس، انجمن گوارش امریکا انجمن پرستاری گوارش اروپا و نیوزیلند شده است (۷،۸،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۳،۱۴).

با گذشت بیش از دو دهه از تربیت پرستار آندوسکوپی در کشور امریکا نشان داده شده است که تربیت پرستار آندوسکوپی در پاسخ به هزینه اثربخشی خدمات و افزایش نیاز به خدمات تخصصی سیستم های ارائه کننده خدمات سلامتی مؤثر بوده و یک فرصت مناسب برای پرستاران جهت توسعه مهارتهای شغلی می باشد (۱۲،۱۳).

هم اکنون در ایران کاردانهای اتاق عمل، بهیاران و پرستاران و حتی سایر رده های مرتبط و غیر مرتبط در واحدهای آندوسکوپی مشغول به کار می باشند و این در شرایطی است که آموزش رسمی و اختصاصی منظمی در رابطه با مهارتهای مورد نیاز در واحد آندوسکوپی دریافت نمی نمایند و آموزش آنها به طور ضمنی و ناقص در طول دوره کاری آنها می باشد که منجر به تصدی شغل غیر اختصاصی افراد شده و می تواند منجر به عدم کارایی و مطلوبیت مناسب خدمات، ارایه مراقبت ناکامل، صرف هزینه های بیشتر برای مددجو و جامعه، آسیب و تحلیل تجهیزات، توسعه و گسترش عفونتهای متعاقب انجام تکنیک آندوسکوپی گردد. از این رو، لازم است تا این افراد با توجه به نیازهای آموزشی و مهارتهای ویژه مورد نیاز، آموزش ببینند.

با توجه به اینکه در زمینه مشارکت و همکاری پرستاران در برنامه های درمانی و تشخیصی آندوسکوپی سیستم گوارش تاکنون اقدامی در کشور ایران نشده است و از طرف دیگر، سیستم های بهداشتی و درمانی نیاز به ارائه مراقبت تخصصی از افراد تحت آندوسکوپی دارد. از این رو، طراحی و اجرای برنامه آموزش پرستاری آندوسکوپی به عنوان یک گرایش تخصصی حرفه ای در پرستاری ضرورت دارد تا به عنوان عضو تیم سلامت و درمان و با کسب دانش و مهارت کافی و به کارگیری تکنولوژی جدید، قادر به ارائه مراقبت همه جانبه و استاندارد از افرادی تحت آندوسکوپی باشد. این دوره آموزشی پرستاری آندوسکوپی، اولین دوره آموزش رسمی است که با هدف تعلیم و تربیت پرستار آندوسکوپی گوارش طراحی و اجرا شده است. هدف از این مطالعه تدوین و اجرای یک برنامه آموزشی دوره کوتاه مدت پرستاری حرفه ای آندوسکوپی سیستم گوارش است.

روش مطالعه

مطالعه حاضر یک مطالعه دلفی است که در سه مرحله در سال ۱۳۹۰ در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان به منظور تدوین برنامه آموزشی دوره کوتاه مدت پرستاری حرفه ای آندوسکوپی انجام شده است. امروزه در بسیاری موارد از جمله برای ایجاد یا توسعه توافق گسترده، در محدوده های نامشخص پزشکی بالینی و سیاستهای بهداشتی، هنگام کمبود شواهد معین درباره اثر بخش بودن و متناسب بودن مداخلات مراقبت سلامتی، از روشهای توافقی استفاده می شود

در واحدهای آندوسکوپي شرکت کردند. بر اساس شناسایی نیازهای آموزشی پرستاران آندوسکوپي، هشت حیطه آموزشی برای تربیت پرستار آندوسکوپي در طی یک دوره زمانی مشخص تعیین گردید که شامل آموزش تئوری در زمینه های مفاهیم پرستاری و ویژگیهای پرستار آندوسکوپي، آناتومی و فیزیولوژی کاربردی گوارش، بیماریها و پرستاری اختلالات گوارش، اصول و فنون کار در واحد آندوسکوپي، حفظ ایمنی و اصول و فنون استریلیزاسیون وسایل آندوسکوپي، آشنایی با داروهای مصرفی و روشهای بی حسی و بیهوشی در آندوسکوپي و روش های احیاء قلبی و ریوی و آموزش عملی بصورت کارگروهی و کارآموزی تحت نظارت در باره تجهیزات و روش های نگهداری آن و کارآموزی در واحدهای آندوسکوپي در باره مراقبتهای قبل، حین و بعد از آندوسکوپي بود.

محتوای آموزشی در قالب ۲۱۰ ساعت آموزشی مشتمل بر ۱۴۰ ساعت کلاس تئوری تخصصی و عملی و ۷۰ ساعت کارآموزی توسط اساتید گروههای مختلف دانشگاه علوم پزشکی اصفهان از دانشکده پزشکی (متخصصین داخلی گوارش، بیهوشی و عفونی)، دانشکده پرستاری و مامایی، پرستاران بالینی و مهندسين تجهیزات پزشکی ارایه گردید. در این برنامه آموزشی از استراتژیهای مختلف یادگیری نظری و عملی استفاده شد. مباحث نظری بصورت ارایه سخنرانی، کار گروهی و خود یادگیری انجام شد. آموزش عملی بالینی بصورت نمایش علمی و از Simulation استفاده شد. به منظور آموزش بالینی Clinical Practice از واحدهای دارای آندوسکوپي در بیمارستانهای وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان و بیمارستان تحت پوشش سازمان تأمین اجتماعی استفاده شد. فراگیران در قسمت آموزش بالینی، ضمن مشاهده نحوه انجام روش های آندوسکوپي قسمت های فوقانی و تحتانی سیستم گوارش، نحوه آماده سازی دستگاه شامل روش های شستشو و ضدعفونی وسایل مورد استفاده، مراقبتهای قبل از آندوسکوپي و آماده کردن بیمار جهت انجام آندوسکوپي، مراقبتهای آموزش های بعد از آندوسکوپي را بطور عملی فراگرفته و انجام دادند.

به منظور ارزشیابی تکوینی با هدف شناسایی مشکلات فراگیران و برنامه درستیابی به اهداف، جلساتی با شرکت دبیر علمی دوره، مجری دوره و فراگیران تشکیل و بر اساس نتایج آن، تغییراتی در نحوه اجرای برنامه آموزشی اعمال می گردید. ارزشیابی نهایی دوره یک هفته پس از اتمام برنامه آموزشی دوره، توسط مجری دوره صورت گرفت و با توجه به معیار قبولی پیش بینی شد، تمام شرکت کنندگان با موفقیت آزمون نهایی را گذرانیدند و قبولی ایشان به واحد آموزش مداوم دانشگاه علوم پزشکی اصفهان اعلام گردید تا گواهی

(۱۵). سه روش دلفی، گروه اسمی و کنفرانس های توافقی برای ایجاد توافق وجود دارد (۱۶) که در داین مطالعه از روش دلفی برای ایجاد توافق بر روی محتوای آموزشی استفاده شد.

در مرحله اول، به منظور بررسی محتوای آموزشی برنامه دوره پرستاری آندوسکوپي گوارش در سایر نقاط دنیا، مروری بر متون درباره روش ها و برنامه های موجود در سطح بین المللی در زمینه برنامه های آموزش پرستاری آندوسکوپي انجام شد تا مستندات علمی مورد نیاز برای تدوین برنامه آموزشی بدست آید. در این رابطه برنامه های آموزشی پرستاری آندوسکوپي در دانشگاهها و کشورهای مختلف نظیر دانشگاه کینگز کالج انگلیس، انجمن گوارش امریکا، انجمن پرستاری گوارش اروپا و نیوزیلند مورد بررسی قرار گرفتند (۱۰-۷).

در مرحله دوم، به منظور تعیین نیازهای آموزشی افراد شاغل در واحدهای آندوسکوپي، نیاز سنجی آموزشی از طریق مصاحبه انفرادی و گروهی با ۱۷ نفر شامل چهار نفر متخصص آندوسکوپي گوارش، دو نفر متخصص بیهوشی، دو نفر از پرستار هیأت علمی، سه نفر پرستاران بالینی، سه نفر کارشناس تجهیزات پزشکی آندوسکوپي و سه نفر شاغل در واحدهای آندوسکوپي انجام شد. بدین منظور جلسات متعددی با حضور اعضای گروه تشکیل و محتوای آموزشی تدوین و برنامه درسی طراحی گردید. در این برنامه ریزی درسی پیامدهای یادگیری و اهداف، انتخاب محتوا، سازمان دهی محتوا، استراتژی های آموزش، روش های یاد دهی، روش های ارزشیابی، ارتباط با همه افراد درگیر و فراگیران، محیط آموزشی و مدیریت برنامه درسی تعیین گردیدند (۱۶، ۱۷).

در مرحله آخر، مستندات بدست آمده از دو مرحله قبل (مروری بر متون و نیاز سنجی) در اختیار گروه متخصصین مشکل از اساتید متخصص گوارش و پرستاری قرار گرفت و توافق و اجماع بر روی برنامه و محتوای آموزشی پرستاری بدست آمد.

پس از اتمام طراحی دوره، مجوز برگزاری دوره از اداره کل آموزش مداوم جامعه پزشکی وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی اخذ و برای شرکت کنندگان دوره، ضمن اخذ امتیاز بازآموزی آموزش مداوم و گواهی صلاحیت حرفه ای پرستاری آندوسکوپي دریافت شد. از طریق سامانه آموزش مداوم، ثبت نام فراگیران برای شرکت در این دوره انجام گردید. این دوره آموزشی در قالب یک برنامه سه ماهه از آذر ماه ۱۳۹۱ تا بهمن ۱۳۹۱ به مدت دو روز در هر هفته برگزار شد.

یافته ها

در این دوره آموزشی تعداد ۲۲ نفر از پرستاران و شاغلین

امتیاز بازآموزی و صلاحیت حرفه ای به آنها اعطا گردد.

بحث

هدف از این برنامه آموزشی ارتقاء دانش، نگرش و مهارت پرستاران و تربیت افراد حرفه ای در ارایه مراقبت از افراد تحت آندوسکوپی گوارش از طریق یک برنامه آموزشی مدون بین حرفه ای بود.

دوره های پرستاری آندوسکوپی در کشورهای مختلف با رویکردها و فرم های متفاوتی برگزار می شود، دوره پرستاری آندوسکوپی مقدماتی، پیشرفته و تخصصی که در دوره های زمانی مختلفی از چند هفته تا چند ماه برگزار می شود (۹۸). در بعضی از کشورهای اروپایی یکی از حیطه های پرستاری، پرستاری آندوسکوپی است که در این حیطه علاوه بر آندوسکوپی سیستم گوارش به مراقبت از استوما، تغذیه، بیماریهایی نظیر بیماری التهابی روده نیز پرداخته می شود (۱۰). بطوری که بر اساس مقررات مؤسسات و بیمارستانهای مختلف در کشورهای مختلف، به پرستاران آندوسکوپی اجازه انجام سیگموبیدسکپی مستقل یا تحت نظارت داده می شود (۱۴، ۱۸).

برگزاری دوره های مقدماتی و پیشرفته پرستاری آندوسکوپی در مقاطع قبل و بعد از فارغ التحصیلی به عنوان دوره های تخصصی پرستاری و حتی دوره های فلوشیپ در کشورهای اروپایی و انگلیس می باشد. از طریق برگزاری این دوره های تخصصی پرستاری می توان به حرفه ای نگری پرستاری هم کمک کرد.

با توجه به این که انجام آندوسکوپی گوارش نه تنها یک اقدام تشخیصی و درمانی است، بلکه جنبه غربالگری و تشخیص زودرس برای سرطانهای شایع سیستم گوارش نظیر سرطان کلورکتال می باشد. تعلیم و تربیت پرستارانی که به انجام این تکنیک کمک کنند و حتی بتوانند با نظارت متخصصان این تکنیک را انجام دهند، می تواند یک اقدام کمک کننده در غربالگری این دسته از بیماران باشد (۱۹، ۲۰).

مشارکت کنندگان این دوره عمدتاً پرستاران شاغل در واحدهای بهداشتی و درمانی بودند، جهت شرکت در این دوره نیاز به همکاری سیستم مدیریتی و واحدهای اشتغال خود داشتند. هر چند در قوانین مربوط به آموزش مداوم، اشاره شده که این زمان آموزش جزء ساعت موظف آنها احتساب گردد که در این دوره نیز مراکز بهداشتی درمانی همکاری مناسبی با شرکت کنندگان داشتند، ولی با این وجود در مواردی یکی از موانع شرکت فعال و مستمر افراد در این دوره، تداخل زمان آموزش و برنامه های شغلی مشارکت کنندگان بود.

این برنامه آموزشی کوتاه مدت پرستاری آندوسکوپی مبتنی بر نظرسنجی از تمام دست اندرکاران آندوسکوپی گوارش و تعیین محتوای آموزشی متناسب با نیازهای تعیین شده بود. اجرای موفقیت

آمیز چنین دوره های آموزشی حرفه ای که در جهت رفع نیازهای سیستم بهداشت، درمان و آموزش پزشکی کشور بوده، در گرو مشارکت و همکاری بخشی، بین بخشی و بین حرفه ای سیستم های مدیریتی و اجرایی در سطح وزارت متبوع و دانشگاه می باشد تا زمینه شرکت پرستاران در این دوره های آموزشی فراهم گردد. تربیت این افراد در صورتی می تواند کارآمد و اثربخش باشد که افرادی در واحدهای آندوسکوپی گوارش اشتغال به کار داشته باشند که چنین دوره هایی را با موفقیت گذرانیده باشند و سیستم های مدیریتی بیمارستانها نیز برای تأمین نیروی انسانی مورد نیاز خود از افرادی استفاده کنند که این دوره ها را گذرانیده باشند.

پرستاران آندوسکوپی می تواند پیامدهای مثبتی برای بیمار نظیر دریافت خدمات مراقبتی بهتر و ایمن در قبل، حین و بعد از آندوسکوپی، حمایت جسمی و روانی از مددجو، اثربخشی هزینه ها و رضایت مددجو را به همراه داشته باشد (۲۰). همچنین در اداره تجهیزات و امکانات، پیشگیری و کنترل عفونت و ارتقای آموزش و تحقیق اشاره نمود و در نهایت می تواند به رشد و توسعه حرفه ای پرستاری نیز کمک نماید (۱۴). با توجه به این که این دوره برای پرستاران یک منطقه محدود صورت گرفته است، نیاز است که در دوره های دیگر با تعداد بیشتر شرکت کننده و برنامه جامع تر برگزار گردد.

نتیجه گیری

این دوره آموزش کوتاه مدت پرستاری حرفه ای آندوسکوپی گوارش که در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، طراحی و اجرا گردید؛ به عنوان اولین برنامه مدون آموزشی در زمینه پرستاری آندوسکوپی در کشور بود که از طریق یک برنامه آموزش بین حرفه ای تدوین و اجرا شد. با توجه به اینکه پرستاران عضو مهمی از تیم بهداشتی بوده که در تماس نزدیک با سایر افراد تیم سلامت فعالیت می کنند، امید است نتایج این پژوهش با مشخص نمودن نیازهای آموزشی افراد شاغل در واحدهای آندوسکوپی گوارش، بتواند در برنامه ریزی آموزشی علمی و مستند و رفع کاستی ها و ضعفهای موجود در جهت ارایه ارتقای کیفیت خدمات بالینی سودمند واقع گردد. طراحی و اجرای این دوره های آموزشی، علاوه بر تربیت نیروی انسانی کارآمد و اثربخش، نه تنها به بهبود کیفیت خدمات ارائه شده به مددجویان و جامعه کمک می نماید و منجر به مراقبت ایمن از آنها می گردد، بلکه با حفظ و نگهداری و استفاده بهینه از وسایل و تجهیزات باعث کاهش هزینه ها نیز می گردد. از این رو پیشنهاد می شود با برگزاری چنین دوره های آموزشی بین حرفه ای تخصصی پرستاری و نهادینه کردن این برنامه های آموزشی برای پرستاران، زمینه استفاده و بکار گیری تخصصی پرستاران در واحدهای اختصاصی فراهم گردد.

تشکر و قدردانی

و مدیریت آموزش مداوم دانشگاه علوم پزشکی اصفهان که در اجرای این برنامه همکاری داشتند، کمال تشکر را داریم. در نهایت از تمام شرکت کنندگان در این دوره آموزشی که بستر مناسب اجرای برنامه آموزشی را فراهم کردند، تشکر و قدردانی می گردد.

پژوهشگران بر خود می دانند که از کلیه افرادی که در تدوین این برنامه آموزشی مشارکت داشتند، قدردانی نمایند. همچنین از اساتید گرانقدر که در اجرای برنامه نهایت همکاری را داشتند، تشکر و قدردانی می شود. همچنین از مسئولین دانشکده پرستاری و مامایی

References

- 1- Black J M, Hawks J H. Medical Surgical Nursing (clinical management for positive outcomes). 9th edition, Elsevier Saunders; 2009.
- 2- Basavanthappa B T. Medical-Surgical Nursing. Jaypee; 2003.
- 3- Burke L, Mokn B. Medical Surgical Nursing care. prextica hall; 2003.
- 4-Fathiojargah K. Educational needs assessment models and techniques. Nashr Pub; 2001.(Persian)
- 5-Ravenskrloft M, Swan C. Gastrointestinal Endoscopy and Related Methods. Translation by Farahvash M J, Zohreei A H. Publications Sales Service Laboratory Technology. 2001. (Persian)
- 6- Society of Gastroenterology Nursing and Associates. Gastroenterology Nursing A Core Curriculum. 3edi Mosby publication; 2009.
- 7- Janet Paul. Endoscopy Nursing Course Code: 6KNIG305, www.kcl.ac.uk/nursing; 2009.
- 8- Pathmakanthan S, Murray I, Smith K, Heeley R, Donnelly, M. Nurse endoscopists in United Kingdom health care: a survey of prevalence, skills and attitudes. Journal of Advanced Nursing. 2001; 36(5), 705-710.
- 9- Florence Nightingale School of Nursing & Midwifery at King's College London, Advanced endoscopy nurse practitioner (upper GI) www.kcl.ac.uk/nursing; 2011.
- 10- Janet P. Endoscopy Nursing Course Code: 6KNIG305. www.kcl.ac.uk/nursing; 2009.
- 11- European Society of Gastroenterology and Endoscopy Nurses and Associates (ESGENA) ESGENA Core Curriculum for Endoscopy Nursing. September; 2014.
- 12- European Society of Gastroenterology and Endoscopy Nurses and Associates. Endoscopy Nursing Core Curriculum Planning Group. 19th draft; 2013
- 13-Neumann C, Campbell D, Beilenhoff U, Ortmann M, and the ESGENA Education Working Group. ESGENA Statement on Nurse Endoscopists; 2008.
- 14-Paviour, Raewyn, Standards of Practice for Gastroenterology and Endoscopy Nurses, New Zealand Nurses Organisation. Gastroenterology Nurses Section, 2000.
- 15- Wright Kathy. "A Description of the Gastroenterology Nurse Endoscopist Role in the United States". Gastroenterology Nursing Journal 2000; 23(2): 78-82.
- 16- Ahmadi, F, Nasiriani, K, Abazari P. Delphi Method: [As a tools for Research]. IJME; 2008, 8(1), P:175-85. (Persian)
- 17- Bowling, Ann. Research Methods in Health. Second edition, U.K., McGraw Hill House; 2004.
- 18- Dent JA, Harden R M. A practical guide for medical teachers. 2nd ed. London: Churchill Livingstone; 2005: 171-83.
- 19- Kneebone RL, Nestel D, Moorthy K, Taylor P, Bann S, Munz Y, Darzi A, et al. et al. learning the skills of flexible sigmoidoscopy—the wider perspective. Medical Education 2003; 37(Suppl. 1):50–58.
- 20-Collins J. & et.al. Guidelines for Nursing Documentation in Gastrointestinal Endoscopy. Society of Gastroenterology Nurses and Associates, Inc. Chicago; 2013.